

Knjiga za ulemu

Mustafa Hasani¹

Prikaz djela: Ahmed er-Rejsuni, *Ciljevi Šerijata: eš-Šatibijeva teorija*, preveo Enes Ljevaković, El-Kalem i Centar za napredne studije, Sarajevo, 2009., 420 str.

Koji je cilj ili koji su ciljevi, svrhe, intencije islama i Šerijata? Koji su razlozi propisivanja propisa? Kakva im je svrha, funkcionalni razlog? Koje vrijednosti štiti Šerijat? Da li su te vrijednosti istog stepena vrijednosti, nužnosti? Postoji li među njima gradacija? Da li se nužne vrijednosti prepoznaju, jesu li one navedene u Izvorima ili su skrivene? Kojom se metodologijom otkrivaju ovi ciljevi? Ovim i sličnim pitanjima bavi se knjiga „Ciljevi šerijata: eš-Šatibijeva teorija“ autora dr. Ahmeda er-Rerjsunija.

Ona predstavlja prvu knjigu iz oblasti ciljeva šerijata na bosanskom jeziku, jer je do sada o ovoj temi objavljen vrlo mali broj tekstova koji su se tematski bavili pitanjem ciljeva šerijatskog prava.

O vrijednosti ove knjige na specifičan način govori činjenica da je kao takva prepoznata od strane renomiranog Internacionalnog instituta za islamsku misao (The International institute of Islamic thought) sa sjedištem u Herodonu, Virdžinija, SAD, koji je njen izdavač, prvo na arapskom jeziku 1991. godine a potom i na engleskom 2005. godine. Predsjednik instituta uvaženi Taha Džabir el-Alvani napisao je predgovor koji je također preveden na bosanski jezik, što je svakako značajno jer govori o ovom renomiranom institutu ali više o razlozima objavljivanja ove knjige.

---

¹ Lektorirana verzija ovoga teksta objavljena je u *Glasnik Rijasetu Iz u BiH*, god. 72, br. 3-4 (mart-april 2010), str. 333-337.

Institut je pokrenuo objavljivanje vrlo važnih izdanja u cilju ostvarenja misije instituta koja se sažima u ideji oživljavanja i revitalizacije islamske misli i njegove metodologije sa ciljem da se omogući Ummetu efikasniji susret sa stvarnošću i da na taj način učestvuje u ukupnom napretku ljudske civilizacije. Institut je u sklopu svoje izdavačke djelatnosti pokrenuo posebnu ediciju „Izbor univerzitetskih disertacija“ u kojoj je objavio ovaj doktorski rad. U predgovoru engleskom prijevodu Enes S. eš-Šejh-Ali, akademski savjetnik u uredu Instituta u Londonu, istakao je namjeru instituta da svojim izdanjima popuni vakuum koji je vladao zbog nedostatka literature na engleskom jeziku o temi *mekasida* ili ciljeva Šerijata. Tako se djelo Ahmeda er-Rejsuna našlo na popisu autora čija djela je Institut objavio o *mekasidima* pored imena uvaženih alima kao što su Muhammed et-Tahir ibn Ašur i Džemal Attijja.

Sa ovom knjigom po prvi put bh. javnosti se predstavio naš savremenik dr. Ahmed er-Rejsuni, stoga treba ukazati vrlo kratko na ovog vrijednog profesora. Naime, u knjizi, na žalost, nema informacije o ovom alimu i to smatramo ozbiljnom greškom ovog izdanja te se nadamo da će izdavači u drugom izdanju ispraviti ovaj nedostatak. S poštovanjem treba upoznati naše čitateljstvo da je mr. Osman Kozlić, profesor na Behram-begovoj medresi i predsjednik Ustavnog suda IZ, slušao predavanja ovog uvaženog alima na postdiplomskom studiju Univerziteta Muhammed V u Rabatu u Maroku i da mu je on bio član komisije za odbranu magistarskog rada. Sa ovom činjenicom već je rečeno da Ahmed er-Rejsuni živi i radi u Maroku, a i po rođenju je marokanac. Rođen je 1953. godine. Nakon dodiplomskog studija stječe zvanje magistra 1986. na Fakultetu filozofije i humanističkih znanosti, a doktorsko na Univerzitetu Muhameda V u Rabatu 1989. godine. Teško je pobrojati sve akademske i stručne asocijacije i organizacije kojih je član i u kojima je obnašao i obnaša značajne funkcije kako u Maroku tako i diljem islamskog svijeta. Nakon četverogodišnjeg rada u Ministarstvu pravde Ahmed er-Rejsuni je započeo svoju profesorsku karijeru u srednjoj školi, da bi zatim prešao na Fakultet filozofije i humanističkih znanosti Univerziteta Muhameda V u Rabatu kao profesor na predmetima Metodologija islamskog prava i Ciljevi Šerijata. Bio je i profesor na institutu Daru-l-hadis el-hasenije na predmetu Pravna pravila. Njegov pisani opus pratio je predmete koje je predavao, a prema popisu njegovih radova može se reći da mu je tema *mekasida* ili ciljeva Šerijata posebno draga, jer njoj posvećuje brojne radove. Zbog svih tih činjenica, ali ponajprije radi njegovog vrijednog pisanja o temi *mekasida*, u naučnim krugovima uživa tretman eksperta iz ove oblasti i stoga ne čudi da je veoma citiran u naučnim radovima koji pišu o *mekasidima*, a posebno ova njegova knjiga koju, evo sada čitamo i na bosanskom jeziku.

Knjiga je doživjela planetarni uspjeh i prevedena je na brojne svjetske jezike, između ostalog i zato što ima za cilj da ponudi jedno novo ili savremeno čitanje djela imama Šatibija. Imam Šatibi je andalužanin, malikijskog mezheba, a umro je u Granadi 1388. godine. Pisac je brojnih djela, a najpoznatije mu je djelo *El-Muwafekat*. Za njega se kaže da je utemeljitelj teorije *mekasida* ili metodologije koja se bavi pitanjem *mekasida*, jer je originalno teorijski elaborirao i ustanovio pitanje ciljeva, vrijednosti koje štiti Šerijat, tako da se svi autori koji se bave ovom tematikom neminovno vraćaju njemu.

Profesor Ahmed er-Rejsuni je na početku svoje knjige objasnio jezičko, a potom i pravno značenje pojma *mekasida*, koje se kod nas prevode kao ciljevi, intencije, vrijednosti, svrhe. Potom je posvetio prvo poglavlje teoriji *mekasida* prije Šatibija, u kojoj je izložio vrijednu genezu razvoja ove teorije kod uleme prije njega. Prvi koji je ustanovio gradaciju ciljeva ili vrijednosti koje štiti Šerijat bio je Imamul-Haremejn el-Džuvejni (u. 478. H.). Na osnovu radova svojih prethodnika teorijski je prvi izvršio podjelu ciljeva s obzirom na njihovu vrijednost ili neophodnost u tri kategorije: nužne vrijednosti, potrebne i poželjne. Kasnija ulema je samo dalje razvijala ideju koju je uspostavio ovaj

čuveni alim. Iz ovoga prvog dijela knjige potpuno je jasno da su se islamski pravници vrlo rano počeli zanimati za pitanje pravne aksiologije u islamskom pravi ili pitanju vrijednosti koje štiti islamsko pravo. U principu pravna aksiologija kao disciplina pravne filozofije javlja se dosta kasno u odnosu na početak razvoja jednog pravnog sistema. Njena pojava u nauci jednog pravnog sistema pokazatelj je visokog stepena razvoja tog prava i njegove nauke. Iz djela Ahmeda er-Rejsuna potpuno je jasno da su se islamski pravници vrlo rano počeli zanimati za pitanje vrijednosti, principa, ciljeva koje zagovara Šerijat, i da se ova disciplina formirala također brzo u odnosu na sam početak razvoja ovog prava kao pravne nauke.

U drugom podnaslovu Ahmed er-Rejsuni se direktnije počinje baviti Šatibijem, bio-bibliografijom kratko, a prezentacijom njegove teorije ipak više. U trećem poglavlju se bavi pitanjima: razložnost normi, dobrobit i šteta, čime se spoznaju ciljevi Šerijata. U posljednjem poglavlju analizira originalnost imama Šatibija na polju teorije *mekasida* u odnosu na prethodnike ali također valorizira njegov doprinos ovoj temi. Posebno se osvrnuo na pitanje odnosa *mekasida* i *idžtihada*.

Uslovno kazano, težina čitanja ove knjige ne proistječe iz činjenice da je riječ o doktorskoj radnji već iz kompleksnosti sadržine koju prezentira. Knjiga se ne bavi fikhskim meselama osim kada je riječ o primjerima kojima autor potkrepljuje svoje izlaganja. Knjiga se također ne bavi ni općom metodologijom islamskog prava, koja ima za zadatak da izlaže metode izvođenja pravnih normi i izvora islamskog prava, njihovom gradacijom i sl. Za ovom naukom, kako to kaže uvaženi Mehmed Handžić, velika većina musliman nema ni potrebe da je zna niti ima uvida u nju. Međutim, govor o ciljevima prelazi i granice iza opće metodologije islamskog prava, jer se ovdje radi o zasebnoj metodologiji otkrivanja ciljeva Šerijata. Nauka o ciljevima ili autoriteti ove islamske nauke tragaju dubljim dubinama, s onu stranu opće metodologije ili tragaju samim središtima znanja. Alimi ove nauke se bave smislovima, odgonetanjima unutar njihove povezanosti, intencija, skrivenih ciljeva i razloga. Ako se kao aksiom postavi da je temeljni cilj Šerijata ostvarenje dobrobiti i otklanjanje štete, da li se ovaj postulat reflektira u svakoj normi islamskog prava. Za ostvarenje dobrobiti koju zagovara Šerijat u nužne vrijednosti spada zaštita, čuvanje i obezbjeđenje pet temeljnih ciljeva ili vrijednosti: vjere, života, razuma, potomstva i imovine. Sve što ugrožava ove vrijednosti jeste šteta.

Ova tema je danas vrlo interesantna u nauci. Da navedemo neka razmišljanja. Neki savremeni autori zagovaraju tezu da se trebaju koristiti savremeni izrazi pa umjesto o ciljevima ili vrijednostima govoriti o ljudskim pravima. O pravu čovjeka na vjeroispovijedanje, pravu svakog pojedinca na život, imovinu, čast i sl, jer se danas savremeni diskurs koristi tom terminologijom. Također neki savremeni autori smatraju da se govor o vrijednostima ili ljudskim pravima treba u svakom vremenu, shodno potrebama vremena iznova redefiniirati, a to znači recimo dodavati nove vrijednosti ili mijenjati njihov stepen nužnosti i sl. Takva praksa ne bi bila nikakva novina uzme li se u obzir, primjera radi, da su neki raniji autori pod ili umjesto potomstva nekad mislili ili dodavali čast ili porijeklo i sl. Sve ovo ima za cilj da se ukaže da je pojava ove knjige na bosanskom jeziku odraz i potreba naučnog interesa i dinamike koja se tiče teme *mekasida*, kako iz teorijskih tako i iz praktičnih potreba.

Knjiga zahtjeva vrlo obrazovanog i predanog čitatelja. U predgovoru engleskom izdanju već spomenuti eš-Šejh Ali je zapisao da se sa objavljivanjem ove knjige na engleskom jeziku želi pobuditi veći interes za ovu temu i da knjiga, iako sadržajno kompleksna i intelektualno izazovna, nije namijenjen samo specijalistima i stručnjacima iz ove oblasti nego da je namijenjena općem čitateljstvu. Možda se takav stav može zauzeti prema čitateljstvu na engleskom jeziku, a što se pak tiče našeg čitateljstva smatram da je ovo knjiga ipak za specijaliste koji su dobro verzirani u temeljnim znanjima iz oblasti metodologije islamskog prava. Iz tog razloga treba čestitati izdavačima

knjige El-Kalemu, izdavačkom centru Rijasetu IZ u BiH i Centru za napredne studije, što su se odlučili da finansiraju ovaj projekt jer ovakva knjiga sigurno nema tržišnu prođu. Međutim, naučna i praktična potreba za ovom knjigom svakako postoji. U vremenu kada se kod nas pojavljuju različita a nekada čak i suprotna tumačenja islamskog prava i islama u cjelini, i kada se sve više mladih ljudi kod nas koristi domaćim i stranim portalima i stranicama sa kojih čitaju različita tumačenja, imamo prijeku potrebu da i sami ponovo otvorimo pitanje *mekasida* Šerijata. Kako se ovdje pod Šerijatom ne misli samo na usko pravni termin već na Izvore islama ili ono s čim je došao Muhammed, a. s., time se potreba za reafirmacijom teme *mekasida* kod nas tiče naše cijele uleme bez obzira na njihovo specijalističko bavljenje pojedinim islamskim disciplinama.

Stoga, pojava ove knjige jeste prvorazredan naučni, izdavački i prevodilački projekt ostvaren u zadnje vrijeme na bosanskom jeziku. Prijevod je umijeće iz pera prof. dr. Enesa Ljevakovića, a njegov autoritet koji uživa u nauci kojim se bavi i u vještinama davanja fetvi jeste garant izuzetno preciznog prijevoda i svojevrsna preporuka ulemi kod nas da posveti dužnu pažnju temi *mekasida* i pročita ovu knjigu.